

ר' אנטון

(ספור מן העבר הקרוב)

מאת מ. בן-אליעזר

א.

באותן ימי החורף, יום של צנה עזה, בשעה שברחוב נראו יהודים עטופים ומכורבלים הולכים דרך ריצת הליכה של חובה וממהרים לשוב לבתיהם להתחבא שם מפני הקור, התבוננו יהודים אחדים וראו והגה על ככר השוק עומד בן-אדם לבוש מכנסים קרועים, על גופו עטיפת-אכרים קרועה, וברגליו זוג חטנות * בלזיות, שמתוכן בצבצו אצבעות הרגלים.

רק לעתים רחוקות יראה אכר על ככר השוק אם לא ביום של שוק, ולפיכך הלכו וקרבו היהודים הללו להציץ ולראות, מה טיבו של גוי זה. לנגד עיניהם עמד בריגש רועד מקור, פניו הצנומים הכחילו, שפמן מכוסה כפור לבן וכולו עלוב ועזוב וסחוף.

אחד מן היהודים נגש אליו ושאל בלשון הגויים: — „סקול, טשילוביק?“ (מהיכן, בן-אדם?).

הגוי לטש שתי עינים בהולות, מלמל משהו בשפתיו והשפיל ראשו.

היהודים אמרו ללכת לדרכם, אך אחד מהם נענה ואמר:

— הרי יקפא כאן מקור . . .

— ומה יש לעשות?

— רחמנות . . . יש להכניסו לביתו של אברהם-חיים האופה, יתחמם שם

קצת.

הוליכו את הגוי לביתו של האופה, נתנו לו פרוסת לחם, הושיבוהו על הספסל לפני התנור, והיהודים שזכו במצוה של פקוח נפש עמדו והתענגו לראות את הגוי אוכל לתיאבון את הלחם עם התבשיל, שהגישו לו אשת האופה לשם מצוה. ולאחר שהשיב האכר את נפשו וסעד את לבו, פתח את פיו, ובמשך חצי שעה נודעו תולדות ימי חייו וכל הקורות אותו.

שמו — אנטון; הוא בא מכפר זלידובא, ששם יש לו אם, אשה וקנה, עם שני אחים נשואים, גדולים ממנו בשנים. לאחר שכלו שנות עבודתו בצבא ושב

* נעלים מקליטת עץ.

לכפר מולדתו, מצא שכינתים מת אביו ושני אחיו החזיקו בנחלת אביהם ואותו אמרו לעשוק. הוא ישב בכפר כמה שנים, היה פועל בשדות אחרים, בזבז ממון רב על קובלנות, כתבי-בקשה, נסיעות לעיר המחוז לערכאות, רב עם אחיו, כמה פעמים נלחם עמם באגרופיו, אך כלום לא הועיל; הם היו תקיפים ממנו, והכפר כולו עמד על צדם מחמת יראה. וסוף דבר היה, כי גרשו אותו מבית אביו ומכפר מולדתו, ועכשיו אין לו מקום להניח עליו ראשו.

הספור הפשוט והעצוב הזה עשה רושם עצום על השומעים, ובו ביום היה לשיחה בפי כל בני העיר, והכל השתתפו בצערו של הנעלב והנרדף. בקשו ומצאו בשבילו מקום ללון בחדר האחורי של בית-המרחץ; לשם מצוה היו נותנים לו לחטוב עצים ולהביא מים מן הבאר — מלאכות אלו, שעל פי הדת אפשר ליהודי לעשותן בעצמו, אלא כשיש יכולת בשכר של פרוטות לעשותן על ידי נכרי — מה טוב.

ולא היו ימים מועטים, ופתאם מת בעיר הגוי'של-שבת, הזקן איגנאץ. זה שהיה מסיק את בית-המרחץ בערבי שבתות, והיה עושה בשבתות מלאכות בבתי יהודים, והיה קונה את החמץ בערב פסח — ותיכף, כמובן, בא אנטון לרשת מקומו של זה, ומן היום ההוא נעשה תושב בעיירה זו של יהודים.

ב.

גוי'של-שבת בעיירה של יהודים הוא אדם, שאי-אפשר להתקיים בלעדיו והרי הוא נמצא בכל קהלה יהודית. אולם אנטון לא היה דומה לגוי'של-שבת שכיח, שעל פי רוב הוא שותה שכור ועוסק בקבצנות. אנטון נעשה תושב בעיירה, חדל מבוא במגע ומשא עם בני הכפר וגמנה כמעט לחבר של הקהלה היהודית. היהודים ששו ושמחו לראות, כי במשך שנה אחת לבש אנטון צורה אחרת. הוא נעשה בעל בשר, לבש בגד חדש, נעל נעלים חדשות, הבש כובע חדש, ועל פניו היה שורה תמיד חיוך של נחת, כאדם השמח בחלקו ואין לו שום טענות ותביעות אל העולם.

— ראו נא, ראו — היו יהודים מספרים בשבחו ומסיחים דרך אגב המצאה יפה של אנטון, שיחה נאה שיצאה מפיו, דבור של חידוד.

ובשעות של פנאי המרובות בעיר, בזמן שהחגונים יושבים בפתח חנויותיהם רק לצאת ידי חובה, בעלי מלאכות בטלים מעבודה, יהודים תגרני השוק ומקלותיהם בידיהם מטיילים בתחומה של עיר ומבקשים ענין לענות בו — היו מכניסים את אנטון לתוך כנופיה של יהודים ונכנסים עמו בשיחה ארוכה וניהנים לשמוע את לשונו הציה יהודית וחציה גויית.

— מה כעיניך, אנטון, החיים בין היהודים? — היה האחר שואל.

— טוב, טוב מאד . . . אצל יהודים יש רחמנות בלב . . . יהודים יש להם

מח בקדקדם . . . יהודים עם יפה . . .

— אוהב ישראל הוא! — היו יהודים אומרים קצת בחיך וקצת מתוך נחת.

— אולי הוא האחד בכל המדינה!

אך כשבא אחד ושאל את אנטון לשם הלצה:

— שמא אתה רוצה, אנטון, להתגייר?

היה עונה מתוך כובד ראש:

— לאו... נולדת יהודי — תמות יהודי, נולדת נוצרי — תמות נוצרי...

והמענה הזה מצא חן בעיני השומעים, והכל שכחו את אנטון על שהוא מחזיק באמונתו.

אולם אם גם לא נתגייר אנטון, הנה הלך משנה לשנה ונטמע בין היהודים. התחיל מדבר יהודית מתובלת בפתגמים ומלים עבריות, ועל פי דבורו ומנהגיו חשבוהו בני עיר אחרת ליהודי...

נערי "החדר" שבעיר, שעמהם התרועע אנטון ונתחבב עליהם, למדו אותו לדרך "המוציא" והיו מביאים לו פרוסות חלה של שבת, כדי לשמוע איך שהגוי אנטון מוציא מפיו את המלים העבריות הקשות והזרות: "בִּי-רֶעַךְ-מֵעֲלֵעֲחֹלֶם-מִינְאָרֶץ..."

הילדים היהודים היו עומדים עליו וכורעים מצחוק, ואף אנטון צחק עמהם, בהתבוננו אל הקונדסים.

פעמים, ביום השבת, היה אנטון נכנס לבית הכנסת, עומד מאחורי הבימה ביראת הכבוד, שומע אל נגוני החזן וסלסוליו, מביט בפה פעור אל המנהגים הנורים לו, ממתין בפרוודור שעה מרובה, עד שיצא "הרבי", כדי לגשת אליו ולומר לו: "שבתא טבא, רבי!"

בכלל היה אנטון הוגה כבוד גדול לרב העיר, היה מביא לביתו מים ועושה כמה וכמה מלאכות שם, ובשום אופן לא רצה לקבל שכר טרחה, לאחר זמן מרובה, כשלמד אנטון כמה וכמה מלים יהודיות וקנה לו כמה וכמה מנהגים יהודיים, היה אומר: "יחשב לי הדבר למצוה..."

מעט מעט נעשה אנטון בן-בית אצל יהודים רבים, ידע מכל הששונים ומכל היגונים שבעיירה, לקח חלק בעסקי הקהל, הטיף לפעמים מוסר לזה או לזה, כשהיה רואה או שומע דבר עול או מעשה מגונה.

ונאה היה הדבר, בשעה שאנטון היה במקרים כאלה מוציא מפיו מתוך רצינות גמורה:

— פוי, כיעור הוא... דבר כזה נאה ויאה לגוי ולא ליהודי...

והיהודים היו מקבלים תוכחתו באהבה.

ברבות הימים כנו אותו בדרך שחוק: "ר' אנטון", והוא נטל את השם

והחזיק בו ואהב מאד לשמוע את הכנוי הזה.

ופעם אחת שמע אנטון מספרים בעיירה על ארץ-ישראל, והוא התלהב מאד

מן הרעיון לנסוע לפלשתינא ולהיות שם עובד אדמה, ולא נתן מנוחה לצעירי העיר,

שהיו מוכרים שקלים, עד שהבטיחו לו לרשום גם את שמו בין אלה שיעלו לארץ־ישראל.

ולעתים קרובות היה אנטון פונה בשאלה אל מכריו מן היהודים, מתי יתחילו לנסוע לשם ... הלא שנה אחרי שנה עוברת ... עד מתי ימתינו עוד? ...

ג.

שנים אחדות אחרי בואו של אנטון, הופיע בעיר, גם כן פתאם, עוד אדם אחד, שתביא את כל התושבים לידי־שיחה מעשה שעברו יהודים על פני ביתו של הרוקח הנכרי, האינטליגנט היהודי שבעיר, וראל שם על האכסדרה עומד בן־אדם, פנים חדשות.

בר־נש זה משך עליו את עיני הרואים; משום שהיה ספק יהודי, ספק גוי. מגולח זקן, לבוש מלבושי פריץ, בראשו כובע בעל מצחה נוצצת — ואף על פי כן ענתה בו הכרת פניו, כי מזרע היהודים הוא.

הסקרנים הלכו סחור סחור, כאילו נתכונו לדבר אתו, וקרבו אל בר־נש זה, בקשו ותחבולות להכנס עמו בשיחה, לתהות על קנקנו, אבל דבר זה לא עלה אף בידי אחד מהם, משום שהאיש הנה היה פונה עורף אל כל מי שנסה לגשת אליו.

פעם אחת עברו נערי העיר, תלמידי „חדר“ אחד, על פני ביתו של הרוקח וראו את הזר עומד בגלוי הראש, ידיו נתונות בכיסי מכנסיו, והוא שורק בשפתיו, בדרך שעושים הבחורים הכפריים. לא חשבו הילדים הרבה וכנו אותו בשם „שרקן“. והכנוי הזה נשאר לו לכל הימים, ואפילו לאחר שנודע בעיר שמו ושם משפחתו.

לא היו ימים מועטים ובעיר נודע בפרוטרוט, כי הזר ההוא, מר שרקן, הוא יהודי מומר וכי אומנתו לבלר. מן היהודים היה מתרחק ונדבק רק בגויים. כעבור זמן מה הוסיפו לספר בעיירה, כי המשומד הזה, מר שרקן, צורר היהודים הוא טופל על היהודים כל מיני שקרים, מלגלג על אמונת ישראל ומגנה את דתם — בקצור, מומר להכעים.

התחילו יהודים מתיראים מפניו כמפני כלב רע. בקשו עצות ותחבולות להקהות את שיניו שלא יתא נושך. היו מחניפים לו בפניו ומקללים אותו שלא בפניו קללות גמרצות, שתבוא עליו מפלת המן הרשע, שימות מיתה משונה.

ומשבא מר שרקן לעיר, ירד על ראש היהודים מבול של גזרות ורדיפות, שבאו בעקב „המסירות“. בכל יום שני וחמישי היו השוטר או הפריסטב ככבודו ובעצמו באים לשם בדיקה בחצרו של זה או זה; מרבים היו לבוא מעיר המחוז „המפקחים“ לבדוק בחנויותיהם של היהודים; הממונה על האקציו גלה פתאום בעיר בתים של יהודים שמוכרים שם יי"ש בצנעא, אף על פי שסוד זה גלוי לפניו זה כמה שנים; ובאחד הימים בא הפריסטב וסגר את כל „החדרים“ שבעיר, מפני שהמלמדים אין להם רשיון להיות מורים.

תחלה בקשו היהודים עצות לפים את הרשע בדורן או בתפלה; אחרי כן תבלו תחבולות להחליץ מן "המלשין" הזה; אך לאחר שראו כי אין עצה ואין תחבולה לנגד רשע זה, התחילו מרבים בקללות, שמא יארע גם ואחת מהן תחול על ראשו. . . . הרי היו מעשים כאלה לפנים!

ואנטון, אשר ידע יפה את צרותיהם של יהודי העיר, שנא תכלית שנאה את מר שרקן, וכשהיה פוגע בו ברחוב, היה גותן בו עיני זעם, רוקק ואומר:

— משומד, עוכר ישראל, ימח שמך!

הלו היה מסתכל בו, חושב שאחד היהודים הוא, מתפלא על התוצפא, שם אצבע על אפו דרך איום ואזהרה, כי לא ינקה. אך אנטון היה קורא אחריו מלא כעס: — כלב אתה, מה תעשה לי, "מסור"?

ד.

באחד הימים, יום צרה, נרפס בעתון של עיר הפלך, שהיה מקטרג על היהודים, מכתב מעירנו הקטנה בשם: "גוי של שבת עבד ליהודים".

במכתב ההוא היה מסופר, כי היהודונים לכדו בחרמם איש נוצרי תם, אכר בן כפר, ושעבדו אותו לעצמם, והעלוב הזה אינו יכול לפרק עולם מעל צוארו. . . . הם, היהודונים, התישו את כחו, עד שאין בידו לשוב אל אמו האדמה. . . . היהודונים מתעללים באומלל הזה, משפילים את כבודו עד לעפר, ומי יודע אם סוף סוף אין מפטמים את הנוצרי המסכן הזה לשם ענין ידוע. . . . ימי הפסח של היהודים ממשמשים ובאים. . . .

כשנודע דבר המכתב בעיר, נפל פחד גדול על היהודים. "מעשה זה עלול, חס ושלום, לגרום לעלילת דם. . . ."

נמנו וגמרו לקרא לאנטון, לתת לו מקופת הקהל דיגרים אחדים, על מנת שיעזוב את העיר ויחזור לכפרו.

לאחר שהגיע דבר הגזירה הזאת לאזני אנטון, מהר לבוא לבית הרב, נכנס בבהלה והתחיל מתחנן, שיאמרו לו, מה עול מצאו בו היהודים.

— מה פשעי ומה חטאתי? — קרא מתוך דמעות — זה לי כשמונה שנים אני פה עמכם. . . . האם גנבתי ממי שהוא? . . . אדרכא, יאמר נא, "הרבי" עצמו. . . . הלא היהודים רחמנים הם, ומדוע יאמרו לגרש אותו? לאן ילך? . . .

נכמרו ויחמי הרב על "הגוי הכשר" הזה והשתתף בצעריו, וגמר בלבו לספר לו את כל האמת, מפני מה גמר הקהל לסלקו.

אנטון שמע את הדברים ונודעו, הוא התחיל צועק: "היכן הוא? . . . יד ה"מסור" היתה בי? . . . יראה אפוא גם את ידי? . . ."

והוא מהר ויצא, שעה מרובה היה משוטט מסביב לביתו של הרוקח והמתין, וכאשר הלך וקרוב מר שרקן אל הבית בא אנטון לקראתו וזלי אמר ודברים סטר לו סטירה עצומה, עד שנפל זה לארץ.

— הא לך תשורה מאת הגוי של שבת!

וכשקם המוכה מעל הארץ ואמר להשיב למכתו, התנפל עליו אנטון באגרופיו ולולא מהרו העוברים להצילו, היה מת תחת ידו — — —
 ר' אנטון נתפס בו ביום, ישב כשבועים במשמר, אחרי כן נמסר לדין. והשופטים ענשו אותו לשבת חודש ימים בבית הסהר. אך לאחר שיצא לחפשי וחזר לעיר, לא מצא עוד שם את מר שרקן. הלז נעלם, ואיש לא ידע לאן הלך. כשם שלא ידעו מאין בא.
 מובן מאליה, כי בני העיירה לא נפרדו מעל אנטון, שנעשה חשוב וחביב יותר, משום שעל ידו באה הישועה, כי נחלצו מן המלשין, צורר היהודים מר שרקן.

* * *

ר' אנטון חי בעיר עוד שנים אחדות, אך לא הגיע לזמן ההוא, שהיהודים יעלו לארץ ויקתוהו עמחם, כאשר קוה באמת ובתמים. הוא חלה ומת.
 רק אן שב אל עמו. בא הכומר, באו השמשים שלהם עם הארון השחור ועם הסוסים השחורים ותובילו את אנטון לבית הקברות של הנוצרים.
 כבוד גדול לא נעשה לו במותו, אחרי מטתו לא הלכו המון רב, כי על כן היה אנטון איש עני וחשוד קצת אצלם.

ואולם בין היהודים עשה מותו של אנטון רושם. אותו יום שמת היו בעיר הכל משיחים בו, אמנם לא הספידוהו הספר גמור, משום שאין זה מן המנהג, אבל כל אחד ספר בשבחו, כי „לב יהודי“ היה לו, כי היה איש תם וישר עד מאד, כי אפילו לשתות שכור לא ידע — לא „גוי“ כלל — קצור הדבר: אחד מחסידי אומות העולם היה.

גם הרב דמתא עמד, בין מנחה למעריב, על מקומו בבית המדרש, ודרש לפני חבורה של יהודים על אדות אנטון. „צאו וראו, רבותי, כמה גדול כחה של כנסת ישראל... אחד משלהם, שבא להסתפח עלינו, הרי זה פרי עץ הדר, נשמה כשרה, אחד מן המעולים שבהם... כל גר אינו מאן־הוא... וחלוקי הדברים אתה מוצא באחד משלנו שעובר אליהם. הרי זה מן הזבורית שבתוכנו, מופקר, בעל תאוה, מלשין, בעל מדות רעות... כלום ראה או שמע מי מכם על משומד שהיה אדם הגון?

„פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים“ —
 „ויבואו כהנים לויים וישראלים“ לא נאמר, אלא
 „ויבוא גוי צדיק“.

אין הקב"ה פוסל לשום בריה, אלא לכל הוא מקבל;
 השערים נפתחים בכל שעה וכל מי שמבקש
 לכנס — יכנס.

(שמיר פ' י"ז: ספרא אחרי־מות)